

В І Д Г У К

**офіційного опонента на дисертаційну роботу
Ганни Романівни Зеркаліної**

**«Формування культури ділового спілкування майбутніх соціальних
педагогів у фаховій підготовці»,**

**подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка**

Українське суспільство сьогодні перебуває під впливом динамічних змін умов життя, ціннісних орієнтирів і стратегій людського буття. Нові виклики актуалізують відповідну модернізацію різних сфер суспільного життя, зокрема і вищої освіти як вагомого чинника соціально-культурного розвитку нації та забезпечення успішної життєдіяльності особистості, готової до професійної діяльності в умовах швидко змінюваних суспільних реалій. Насамперед, це стосується нової генерації студентської молоді, яка у найближчому часі в процесі консолідації української нації має стати спільнотою високоосвічених, конкурентоспроможних фахівців. У Законі «Про вищу освіту» наголошується на необхідності формування компетентностей - професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, які визначають здатність особи успішно здійснювати професійну діяльність. Наразі базовою компетентністю визначено комунікативну, як здатність здійснювати ділову комунікацію для вирішення завдань діяльності. Тому відповідно до зазначених сенсів вважаємо актуальним виконане Зеркаліною Ганною Романівною дослідження «Формування культури ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів у фаховій підготовці».

Науковий апарат дослідження (об'єкт, предмет, мета та завдання) чітко визначені й логічно пов'язані між собою та дають системне уявлення про спрямованість теоретико-емпіричних розвідок дисертанта. Г. Р. Зеркаліна стратегічно та тактично вірно обрала основними методологічними векторами дослідження особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи, яких чітко

дотрималася упродовж всієї теоретико-експериментальної частини роботи. Використання наукових доробок з філософії, психології, педагогіки, культурології, менеджменту, соціальної педагогіки стало базисом для визначення та обґрунтування основного поняття дослідження «культура ділового спілкування соціального педагога», її характеристик, методологічних підходів, соціально-педагогічних умов та методики формування. Цьому ж сприяла широка джерельна база дослідження. Вона включає наукову й методичну літературу, електронні ресурси, іншомовні джерела. Оперуючи такими методами дослідження як порівняння, систематизація, узагальнення, контент-аналіз дисертантка вперше чітко визначила соціально-педагогічний контекст ділового спілкування соціального педагога з врахуванням функціонального та рольового репертуару майбутніх фахівців.

Заслуговує на увагу емпірична частина дослідження. Дисертантка цілком правильно респондентами визначає всіх суб'єктів навчального процесу: викладачів, студентів, співробітників. Г. Р. Зеркаліною використано досить різнобічний інструментарій дослідження, який є оптимальним поєднанням різних методів (спостереження, контент-аналіз документів, авторська анкета, методики психодіагностики, метод кейсів). Це дозволило дисертантці отримати значний масив емпіричних даних, який став підґрунтям для визначення компонентів культури ділового спілкування (когнітивно-ціннісний, мотиваційно-перцептивний, інтерактивно-комунікативний) та відповідних критеріїв.

Теоретичною основою роботи Г. Р. Зеркаліною обрано усталений в сучасній педагогічній науці критеріально-рівневий підхід. Зауважимо, що авторці вдалося творчо підійти до реалізації цього підходу, виокремивши відповідні критеріальні показники, які є конкретними і вимірюваними завдяки оптимально підібраному та апробованому дисертантом діагностичного інструментарію.

Варто відзначити, що автор не лише декларує соціально-педагогічні умови, але й пропонує підхід щодо їх упровадження. При цьому Г.Р. Зеркаліна концептуально вірно вибудовує його за принципами:

- послідовності (роки навчання на бакалавраті);
- наступності (врахування логічної схеми дисциплін підготовки фахівця);
- практичної спрямованості (визначення функціонального поля діяльності соціального педагога).

Вважаємо за доцільне наголосити, що дисертантом досить ґрунтовно та розлого подано зміст та результати формувального етапу експерименту. Особливо нам імпонує обґрунтування широкого спектру різних форм навчальної та позанавчальної роботи, спрямованого на формування конкретних компетентностей студентів, що має своєю метою стимулювання їх до творчості та самовдосконалення у сфері ділового спілкування. Варто відзначити практичну значимість результатів дослідження, представлених у додатках, зокрема програми спецкурсу «Культура ділового спілкування соціального педагога», тренінгу «Як навчитися ефективно спілкуватися». Вони можуть бути певною базою при розробці методичного забезпечення формування комунікативних компетентностей фахівців соціальної сфери. Принагідно зауважимо, що у процесі підготовки авторської програми Г. Р. Зеркаліній доцільно було більш ретельно проаналізувати наявність навчальних посібників, підготовлених українськими авторами і широко запровадженими у навчальний процес вищої школи, зокрема: Етика ділового спілкування / за редакцією Т.Б. Гриценко, Т.Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук. - К., 2007; Спіріна Т.П. Етика соціально-педагогічної діяльності. - К., 2013; а також звернути увагу на сучасну літературу з означеної проблеми, оскільки у програмі із 25 рекомендованих джерел 21 посилання на публікації періоду 1973-1999 років.

Послідовність викладу, доказовість положень і висновків характеризують дисертацію як цілісне, повне й завершене дослідження. Слід відзначити багатовекторність аналізу базових понять «спілкування», «ділове спілкування», «культура ділового спілкування», достатній обсяг джерельної бази, доцільність додатків, результати статистичної обробки оптимального емпіричного масиву дослідження. Ознайомлення з рукописом дисертації та авторефератом, публікаціями у фахових виданнях дає підстави для висновку

щодо достатнього рівня методологічної культури Г. Р. Зеркаліної, її наукової чесності та відповідальності за результати наукового пошуку.

Загалом позитивно оцінюючи актуальне, науково виважене й самостійне дисертаційне дослідження, яке має теоретичну цінність і практичне значення, збагачує сучасну вітчизняну соціально-педагогічну науку й практику новими ідеями, фактами, методичними підходами, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження, побажання та пропозиції.

1. Автор визначає культуру ділового спілкування як інтегративну властивість особистості. На нашу думку, це не зовсім точно. Властивість особистості є певною усталеною якістю. А культура ділового спілкування набувається у процесі фахової підготовки. Тому більш науково коректно визначати її як інтегративну професійну характеристику майбутнього соціального педагога чи показник професіоналізму фахівця.

2. Визначені автором організаційно-педагогічні умови є досить загальними і не повною мірою відображають специфіку формування саме культури ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів.

3. У п.2.2 «Організаційно-педагогічні умови формування культури ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів» не всі умови переконливо обґрунтовано. Зокрема умова «залучення студентів до волонтерської діяльності» (с.119-120) представлена лише визначенням волонтерської діяльності та переліком знань і умінь ділового спілкування, які отримують студенти. Для більш переконливої аргументації та характеристики цієї умови автору доцільно було опрацювати дисертаційні роботи З. Бондаренко, А. Данілової, Т. Лях з проблеми волонтерства, захищені в останнє десятиріччя за шифром 13.00.05- соціальна педагогіка.

4. На нашу думку автором не повною мірою використані можливості педагогічної практики у формуванні культури ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів. Доцільно було для різних видів практики розробити конкретні завдання для студентів, а не обмежитися лише описом форм роботи, які студенти реалізовували під час практики, оскільки не всі вони сприяли формуванню певних умінь та навичок культури ділового спілкування.

5. Параграф 2.3 «Впровадження методики формування культури ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів» представлено у стилі методичного посібника (переважно назви вправ та методика їх проведення) та опису досвіду роботи зі студентами. Автору доцільно було акцентувати на розвиток яких компонентів культури ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів були спрямовані запропоновані форми роботи, що забезпечило б зв'язок між теоретичними позиціями, представленими у першому розділі, критеріями, показниками культури ділового спілкування.

6. У теоретичній частині роботи дисертантка цілком слушно виокремлює та характеризує форми усного та письмового ділового спілкування. Проте на етапі формувального експерименту зосереджується лише на розвитку умінь та навичок культури усного ділового спілкування. Робота набула більшої логічної завершеності, якщо би автор приділив увагу і формуванню культури письмового ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів.

7. Висновки до розділів є занадто лапідарними (перший розділ – півтори сторінки, другий – дві), сформульовані переважно як звіт про здійснену роботу, тому повною мірою не відображають зміст основних положень тексту розділів, не акцентують увагу на теоретичних і практичних здобутках автора, представлених у тексті дисертації.

Окремі з висловлених зауважень та пропозицій носять дискусійний характер і суттєво на рівень та якість рецензованого дисертаційного дослідження не впливають.

У дисертації представлено наукові результати теоретико-прикладного дослідження на трьох рівнях пізнання:

- методологічному – обґрунтовано необхідність формування культури ділового спілкування соціальних педагогів задля оптимізації професійної діяльності;
- теоретичному – визначено зміст понять «ділове спілкування», «культура ділового спілкування соціального педагога», його види, структурні компоненти;

- практичному – розроблено змістово-технологічне забезпечення формування культури ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів.

Отже аналіз дисертаційного дослідження на тему «Формування культури ділового спілкування майбутніх соціальних педагогів у фаховій підготовці», дає підстави для загального висновку проте, що за актуальністю, змістом, обсягом та якістю оформлення, новизною, теоретичним та практичним значенням основних результатів є завершеним самостійним дослідженням, що відповідає вимогам пунктів 11, 13, 14, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. № 567, вимогам, які пред'являються до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а його автор Зеркаліна Ганна Романівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
директор Інституту людини

Київського університету імені Бориса Грінченка

О.В. Безпалько

